

Motion till riksdagen

1988/89:K240

av Gunnar Hökmark (m)

Beslutande folkomröstningar

Det finns i dag en betydande klyfta mellan väljare och valda i deras uppfattningar och attityder till olika politiska sakfrågor. Denna klyfta finns väl belagd i vetenskapliga undersökningar som vid olika tillfällen presenterats de senaste åren. Det rör sig inte bara om olika syn på enskildheter uttryckta ur sitt sammanhang utan om synen på frågor som har en principiell betydelse för vårt samhälles utveckling.

Denna klyfta skapar ett växande avstånd mellan medborgarna och den politiska makten som underminerar medborgarnas förtroende till det demokratiska systemets förmåga att förverkliga folkviljan.

Redan i dag ser vi tendenser till ett växande ointresse för politiken bland många medborgare, ett ointresse som bottenar i en känsla av att de politiska besluten står bortom möjligheten att påverka. Framförallt drabbar detta engagemanget för den traditionella politiken och dess institutioner. I stället växer enfrågerörelser fram som ett uttryck för människors engagemang. Detta finns det i sig all anledning att välkomna. Det finns ingen anledning till att hävda att detta engagemang skulle vara mindre värt för demokratin än det traditionella inom ramen för de politiska partierna.

Det allvarliga vore om detta engagemang kom att leva i en motsatsställning till det politiska systemet och demokratin, på grund av att det politiska systemet inte kan kanalisera människornas uppfattningar. Det är en fara för demokratin om det sprider sig en känsla att politiken lever sitt liv vid sidan om människornas vardag och värderingar.

Demokratin innebär respekt för varje enskild medborgares rätt att själv styra sin vardag och att delta i det gemensamma beslutsfattandet på lika villkor med varje annan medborgare. Det moderna samhället ställer krav på ett omfattande gemensamt beslutsfattande. I Sverige har den offentliga sektorns expansion fört över frågor från människors egen vardag till det gemensamma beslutsfattandet på ett sätt som saknar motstycke i andra västeuropeiska länder.

Detta har lett till två fenomen som bidrar till att fjärma medborgarna från det politiska beslutsfattandet. Ju fler frågor som den politiska makten bestämmer över, desto svårare är det som enskild medborgare att påverka. Ju fler beslut som den politiska makten fattar, desto svårare är det att kontrollera makthavarna. Kombinationen av ett dominerande partisystem med en omfattande offentlig sektor tunnar ut medborgarnas möjligheter till inflytande såväl som kontroll.

Det leder inte bara till att medborgarna känner sig vid sidan om den

politiska makten utan också till att den politiska makten utvecklas vid sidan om medborgarnas värderingar utan att känna av några egentliga begränsningar.

Det är mot denna bakgrund angeläget att frågan om att utvidga grundlagens möjlighet till beslutande folkomröstning till att gälla även andra frågor än förändringar av grundlagen bör ses.

Beslutande folkomröstningar skulle leda till ett antal konsekvenser som odelat måste ses som en fördel för demokratins ställning i det svenska samhället.

- medborgarnas möjlighet att påverka i en fråga skulle stärkas betydligt
- medborgarnas möjlighet till kontroll av den politiska maktens fattade beslut skulle stärkas
- den politiska makten skulle möta en begränsning av sin makt som ställdes av medborgarna själva i en levande politisk process beslutande folkomröstningar skulle manifesteras att det i den svenska demokratin är folket som har makten
- viktiga politiska frågor skulle ställas inför en genomträngande politisk debatt som engagerade större delar av vårt samhälle än vad som i dag är fallet
- möjligheten för en politisk elit att fatta beslut som går emot majoriteten skulle minska väsentligt.

Beslutande folkomröstningar bör avse vilande lagförslag som medborgarna ges möjlighet att rösta ja eller nej till. Det finns anledning att låta ett utvidgat institut för beslutande folkomröstning anknyta till nuvarande regler i grundlagen vad gäller beslutande folkomröstning i grundlagsfråga.

I RF 8:15 föreskrivs att beslutande folkomröstning skall anordnas om vilande grundlagsförslag om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av riksdagens ledamöter röstar för bifall till yrkandet.

Det förslag som folkomröstningen tar ställning till är förkastat om de flesta av de som deltar i den röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som avgivit röster.

Ett utvidgat institut med beslutande folkomröstningar måste ta hänsyn till risken att folkomröstningar blir så pass vanliga att de får ett lågt valdeltagande. Därigenom skulle en passionerad minoritet kunna få ett övertag som inte står i överensstämmelse med syftet. Risken för att folkomröstningsinstitutet missbrukas av en minoritet i riksdagen får bedömas som ringa om man använder sig av de krav för att få till stånd en folkomröstning som gäller i dag.

Risken för lågt valdeltagande i frågor som möjligtvis en majoritet av de röstande bedömer som ointressanta eller som det i vart fall inte finns tillräckligt stort engagemang för bland de röstande är däremot av den arten att den motiverar ett särskilt krav på folkomröstningsutslaget för att detta skall gälla. Det kan konstrueras på det viset att det krävs en majoritet i folkomröstningen samt ett stöd från minst 30 % av de röstberättigade för att ett vilande lagförslag skall förkastas.

För att inte skapa osäkerhet om när lagar träder i kraft bör yrkande om folkomröstning inlämnas senast dagen efter beslut om en viss lag har fattats.

Lagförslaget är då vilande till dess riksdagen tagit ställning till frågan om folkomröstning och – om det blir riksdagens beslut – folkomröstningen genomförs. En beslutad folkomröstning bör genomföras snarast, förslagsvis inom en period av längst två månader.

Detta innebär att folkomröstningar kommer att kunna genomföras under hela mandatperioden. Det kommer att ge medborgarna ett levande inflytande i det politiska livet. Frågan om beslutande folkomröstning bör prövas i en parlamentarisk utredning.

Mot. 1988/89
K240

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beslutande folkomröstningar.

Stockholm den 25 januari 1989

Gunnar Hökmark (m)